

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Б. Дивизинюк, аспірант

Т. Немченко, канд. екон. наук, доцент

Центральноукраїнський національний технічний університет

Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні, що формується під впливом глобальних криз, військової агресії, демографічного скорочення та масової трудової міграції, вимагає радикального переосмислення стратегій розвитку трудового потенціалу як ключового ресурсу національного відновлення. У цьому контексті дедалі більшого значення набуває соціальний капітал — складна багатоаспектна категорія, яка відображає якість соціальних взаємозв'язків, норм, довіри та взаємної підтримки, що функціонують у суспільстві. Саме соціальний капітал, завдяки своїм інтеграційним властивостям, може стати не лише компенсатором ресурсних обмежень, а й основою для мобілізації соціально-трудоного потенціалу у стратегічній перспективі.

Довіра, як ядро соціального капіталу, визначає якість суспільної взаємодії на всіх рівнях – від міжособистісного до інституційного. Її високий рівень слугує чинником стабілізації соціального клімату, сприяє ефективному функціонуванню ринку праці, зменшує транзакційні витрати у трудових процесах, стимулює інвестиції в людський капітал і створює умови для сталого професійного розвитку [1]. Соціальний капітал, що акумулюється у формі довірчих відносин, мереж громадянської участі, усталених норм взаємодії та культурної солідарності, сприяє зниженню соціального напруження, підвищує гнучкість трудових відносин і відкриває нові траєкторії для соціальної мобільності.

У науковому дискурсі соціальний капітал, як правило, розглядається через призму його трьох структурних елементів: когнітивного (цінності, переконання, колективні уявлення), реляційного (якість довіри, взаємодопомоги, співпраці) та структурного (мережеві зв'язки, правила взаємодії, інституційні рамки). Усі ці компоненти, взаємодіючи між собою, формують цілісну інфраструктуру соціального середовища, в межах якого здійснюється відтворення та розвиток трудового потенціалу. Зокрема, реляційний вимір соціального капіталу, що базується на стабільних довірчих зв'язках, є вирішальним у формуванні мотивації до професійного самореалізації, повернення національних кадрів із-за кордону, розвитку підприємництва та залучення молоді до інноваційної економіки [2].

Ефективне нагромадження соціального капіталу дозволяє активізувати процеси навчання, перекваліфікації, інтелектуального зростання, а також сприяє формуванню адаптивного та гнучкого ринку праці. У ситуації структурних змін соціальна довіра стає запорукою формування нових моделей професійної ідентичності, де безпека праці, соціальна підтримка та кар'єрне зростання виступають результатом колективної співпраці та ефективного соціального діалогу. Інвестиції в соціальний капітал, зокрема шляхом посилення прозорості інституцій, підтримки громадянських ініціатив, розвитку інклюзії та культурного різноманіття, формують основу для зростання якісного трудового ресурсу та зниження деструктивної поведінки в суспільстві.

Ключовим аспектом, який посилює вплив соціального капіталу на розвиток трудового потенціалу, є здатність останнього інтегрувати різні соціальні групи в єдиний суспільний простір через механізми горизонтальної взаємодії. Особливо важливою в цьому контексті є роль інклюзивності, яка забезпечує доступ усіх соціальних категорій – незалежно від віку, статі, етнічного походження, соціального статусу чи фізичних можливостей – до процесів професійного самореалізації та участі у трудовій діяльності. Високий рівень соціального капіталу сприяє розширенню можливостей маргіналізованих груп, зменшуючи бар'єри до

участі в економічному житті країни, зокрема через механізми наставництва, підтримки локальних ініціатив, громадського партнерства та добровільної взаємодопомоги. Це дозволяє не лише зменшити рівень соціальної напруги, а й вивести з тіні значну частину потенціалу, що залишається невикористаним через недовіру, сегрегацію чи відчуження. Таким чином, соціальний капітал виявляється не тільки ресурсом згуртованості, а й інструментом соціального розкриття – фактором, що стимулює ефективне включення всіх членів суспільства в процеси інноваційного та трудового розвитку.

Особливої ваги набуває формування соціального капіталу в умовах післявоєнного відновлення країни. Зокрема, нарощення соціальної згуртованості, що може стати інституційним підґрунтям для повернення мігрантів, активізації соціально відповідального бізнесу та залучення іноземних партнерів до реалізації програм професійного розвитку. Соціальний капітал таким чином не лише сприяє накопиченню трудового потенціалу, а й визначає нову логіку соціально-економічної взаємодії, засновану на довірі, взаємопідтримці та колективній відповідальності. У ширшій перспективі розвиток соціального капіталу дозволяє трансформувати соціально-трудова сферу з архаїчної системи залежності в простір партнерства, де громадяни відчують себе не лише виконавцями, а активними суб'єктами розвитку. Цей підхід відкриває нові можливості для реалізації інклюзивної трудової політики, орієнтованої на сталий розвиток, соціальну справедливість і культурну згуртованість. Саме у цьому полягає стратегічна роль соціального капіталу як чинника не лише відтворення, а й довгострокового зміцнення трудового потенціалу нації.

Список літератури

1. Захаров Д., Жилей І. Соціальний капітал: трансформація довіри, соціальних норм та соціальних мереж в умовах гібридної війни. Бухгалтерські наукові дослідження в ЖДТУ. Том. 5: Розвиток концепції бухгалтерського обліку і оподаткування в умовах гібридної війни. 2018. С. 89-103.
2. Гурочкіна В. В. Рябініна Н.О. Інклюзивний розвиток національної економіки у вимірах соціального капіталу. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 5. С. 266-271.
3. Курносенко, А. Концепція управління соціальним капіталом підприємства в умовах мережевої економіки. Економіка та суспільство, 2024. №59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-170>